

Henri Lefebvre

MEKÂNIN ÜRETİMİ

Türkçesi: Işık Ergüden

İÇİNDEKİLER

Sunuş	7
Henri Lefebvre ve Mekân Düşüncesi / <i>Remi Hess</i>	9
Giriş / Mekânın Üretimi	21
I Eserin Amacı	33
II Toplumsal Mekân	95
III Mekânsal Arkitektonik	187
IV Mutlak Mekândan Soyut Mekâna	241
V Çelişkili Mekân	299
VI Mekânın Çelişkilerinden Diferansiyel Mekâna	355
VII Açılımlar ve Sonuçlar	399
Sonsöz / <i>David Harvey</i>	419
Bibliyografya	427
Sözlükçe	431
Dizin	433

GİRİŞ

MEKÂNIN ÜRETİMİ

On iki ya da on beş yıl önce bu kitap yazıldığında, mekân anlayışları bulanık, paradoksal ve tutarsızdı. Kozmonotların başarılarından ve gezegenler arası füzelerden sonra, mekân tartışmasız bir “moda” halini almıştı: falancanın mekânı, filancanın mekânı; resim, heykel, hatta müzik mekânı. Fakat insanların ve kitlelerin büyük çoğunluğu bu kelimeden, yeni ve tekil yan-anlamlarla yüklü (büyük harfle) Mekân’ı, yani Uzay’ı, sadece kozmik mesafeleri anlıyordu. Geleneksel olarak bakıldığında, terim matematikten, geometriden (Öklid) ve teoremlerinden, dolayısıyla bir soyutlamadan, içeriksiz bir içerikten başka bir şeyi pek çağrıştırmıyordu. Peki ya felsefede? Mekân çoğu zaman küçümseyeniyordu, diğer kategoriler arasında bir kategori olarak ele alınıyordu (Kantçılar bir “a priori” diyorlardı: Hissedilir olguları yerleştirmenin bir tarzı). Kimi zaman bütün yanılısama ve hatalar mekâna yükleniyordu: “Kendi” içselliğini, arzu ve eylemini dışarıya doğru, dolayısıyla psikolojik yaşamı dışarıya ve (dille birlikte ve dil olarak -Bergson-) parçalayan ve parçalanan cansıza yönelten şey. Mekânla ilgilenen bilimlere gelince, mekânı bölüyorlar, coğrafi, sosyolojik, tarihsel gibi basitleştirilmiş yönetsel postülatlara göre parçalara ayırıyorlardı. Hatta mekân, içerenin içeriğe ilgisiz kaldığı, ama mutlak, optik-geometrik, Öklidçi-Kartezyen-Newtoncu gibi ifade edilmemiş kimi ölçütlere göre tanımlanmış boş bir çevre olarak görülüyordu. “Mekânlar”ın varlığı kabul edildiğinde, bunlar, kapsamı doğru dürüst belirlenmeden kalan bir kavramın içinde bir araya getiriliyordu. Doğru dürüst sindirilmemiş olan *görecelilik* mefhumu, hepsi de geleneğe has-

redilmiş kavram, temsil ve özellikle gündelik hayatın (üç-boyutluluk, mekân ile zaman, metre ile saat ayrımı, vb.) kıyısında oluşuyordu.

Paradoksal bir şekilde, yani ifade edilmemiş, itiraf edilmemiş, açıklanmamış (şeytani) bir çelişkiyle birlikte, -mevcut toplumda ve üretim ilişkisinde- pratik, bu parçalı temsil ve bilgilerden başka yönde gidiyordu. *Onlar* (siyasetçiler mi? Hayır; daha ziyade önemli bir yetkiye ve otoriteye sahip olan işbirlikçileri ve teknokrat yardımcıları), *onlar* mekânsal planlamayı icat etmişlerdi; özellikle de Fransa'da. "Olayların akışı"na bırakıldığında kötü bir görünüm edindiği (haklı gerekçelerle) görülen Fransa mekânını rasyonel olarak şekillendirmek, biçimlendirmek öneriliyordu: Bir yerde çölleşme, başka yerde aşırı kalabalıklaşma, vb. Özellikle Akdeniz'den başlayıp Rhone Vadisi, Saone ve Seine'den geçerek Kuzey Denizleri'ne dek uzanan "kendiliğinden" eksen zaten sorunsuz değildi. Paris'in etrafında ve bazı bölgelerde "dengeleyici metropoller" in inşası tasarlanıyordu. Güçlü ve merkezi bir örgütlenme olan "imar – iskân vekaleti", ne imkân yetersizliği çekmektedir ne de hırs: Uyumlu bir ulusal mekân *üreterek*, yalnızca kâr arayışına itaat eden "vahşi" şehirleşmeye biraz düzen vermek gerekiyordu.

(Ne bilanço-madde planlamasıyla ne de sermaye kullanımını devletin kontrolüyle, yani mali açıdan planlamayla örtüşen) bu orijinal planlama teşebbüsünün günümüzde parçalandığının, neoliberalizm tarafından hiçe indirildiğinin, o zamandan beri de bir daha belini doğrultamadığının herkes farkında.

Mekân teorileri ile mekânsal pratikler arasında kayda değer ama yine de pek az dikkat çekmiş bir çelişki buradan kaynaklanır. Kavramsal ya da yöntemsel önlem olmadan, kozmolojik olandan insani olana, makrodan mikroya, işlevlerden yapılaraya sıçrayan, mekân üzerine tartışmaları karmakarışık eden ideolojilerin örttüğü -boğduğu da denebilir- bir çelişki. Çok muğlak olan mekân ideolojisi, rasyonel bilgiyi, etkin ama otoriter planlamayı, önemsiz ve yaygın temsilleri çatıştırıyordu.

(Toplumsal) mekânla (toplumsal) zamanı az çok başkalaşmış "doğal" olgular olarak değil, basit "kültürel" olgular olarak da değil, *ürünler* olarak kabul eden kafa karışıklığından kurtulma çabası buradan kaynaklanır. Bu kafa karışıklığı, *ürün* teriminin kullanım ve anlamında bir değişime yol açar. Mekânın (ve zamanın) üretimi, mekânı ve zama-

nı, elden ya da makineden çıkma herhangi bir “nesne” ve “şey” olarak değil, fakat *ikincil doğanın* temel veçheleri olarak, toplumların “birinci doğa” üzerindeki, madde ve enerjiler türünden hissedilir veriler üzerindeki etkisinin sonucu olarak görüyordu. Ürün müdür bunlar? Özgül bir anlamda, evet; (üretilmiş ama “pay edilmiş” mekân ve zaman tam da “şeyler” ve nesnelere gibi mübadele ediliyor, satılıyor, alınıyor olsa da) özellikle gündelik ve önemsiz anlamı içinde “ürünler”in, yani nesne, şey ve metallerin sahip olmadıkları bir (“bütünsellik” değil ama) *genellik* niteliğiyle, evet.

Bu arada, daha o dönemde (1970'lere doğru) *kentleşme* sorunlarının (başka yere bakmayı tercih eden çoğu insan açısından körleştirici) bir kesinlikle ortaya çıktığını vurgulamak gerekir. Resmi metinler yeni barbarlığı ne kurala bağlamaya ne de maskeleyemeye yetiyordu. Kârların azamileştirilmesinden başka stratejisi olmayan, yaratıcı özgünlükten ya da rasyonaliteden yoksun, kütleli ve “vahşi” kentleşme ve inşaatlar, her yanda saptanabilen ve gözlemlenebilen felaket etkilerini daha o dönemde “modernite” kisvesi altında doğuruyordu.

Sitenin, Şehrin ve Kentin, düşüncenin, yaratıcılığın merkezleri, ayrıcalıklı yerleri, beşikleri olduğu tezi (Yunan-Latin tez; uygarlığımızın tezi!) yeni argümanlar olmadan nasıl savunulabilir? “Şehir-köy” ilişkisi, “aşırı” yorumlarla birlikte (“dünya şehri”ne karşı “dünya köyü”), dünya çapında dönüşüyordu. Şehrin işgal ettiği, sahip çıktığı (ya da sapsiz bıraktığı) mekân açık seçik tahayyül edilmeden Şehri (genelleşmiş dış ve iç patlamasını, modern Kenti) nasıl düşünebiliriz? Modern şehri ve kenti öncelikle ürün olarak düşünmeden, (kendi malzemelerini dönüştüren sanat yapıtının geniş ve güçlü anlamında) *yapıt* olarak düşünmek imkânsızdır. Ve bu ürün, tanımlı bir üretim tarzı içindedir. Bu üretim tarzı, güçten düşerken, aşırı sonuçlarını da gösterir ve kimi zaman, en azından, beklenti, gereklilik, çağrı şeklindeki “başka bir şey”i de algılamayı sağlar. Ekolojistler bu duruma önceden dikkat çekmişler ve kamuoyunu harekete geçirmişlerdi elbet: kirlenmiş toprak, çevre, hava ve su; Şehrin malzemesi, “hammadde”si olan ve hayasızca talan edilen doğa. Bu ekolojik eğilimde, mekân ile toplum arasındaki, teritorial, kentsel, mimari olan arasındaki ilişkinin genel bir teorisi eksikti...

Mekânın toplumsal ürün olarak kavranışı elbette kolay değildi; başka deyişle, kısmen yeni ve öngörülmemiş bir sorunsal içeriyordu.